

Atomska spektroskopija

**METODE ATOMSKE
SPEKTROSKOPIJE TEMELJIJO NA
MERJENJU ABSORPCIJE ALI
EMISIJE SVETLOBE, KI JO
POVZROČAJO ATOMI**

Marjan Veber

Atomska spektroskopija

- **PROSTI ATOMI**
- **VZBUJENI ATOMI**

Marjan Veber

Atomski spektri

- **ZA ELEKTRONSKE PREHODE V
ATOMIH SO ZNAČILNI ČRTASTI
SPEKTRI**
- **Specifične spektralne črte lahko
uporabljamo za elementno analizo
(kvalitativno in kvantitativno)**

Marjan Veber

Atomska spektroskopija splošno:

Atomske spektre sestavljajo ozke spektralne črte

Širjenje spektralnih črt razen načela nedoločenosti (Heisenberg) povzročata dva pojava:

- **DOPPLERJEV EFEKT**
- **ŠIRJENJE ZARADI PRITISKA**

Marjan Veber

Dopplerjev efekt

- Med atomizacijo/ionizacijo in vzbujanjem se lahko delci gibljejo v smeri detektorja ali v nasprotni smeri, kar povzroča spremembo frekvence emitiranega el. magnetnega valovanja
- Spektralne črte se lahko tako razširijo tudi do 100 krat glede na naravno širino

Temu pojavu se ne moremo izogniti

Marjan Veber

Širjenje spektralnih črt

- **ŠIRJENJE SPEKTRALNE ŠIRINE ZARADI PRITISKA**
- Povezano je s trki med delci, ki vpliva na njihova energetska stanja
- Ta vpliv narašča s temperaturo

Marjan Veber

Atomska emisijska spektrometrija
**Kvantitativna analiza temelji na
 merjenju
 intenzitet (jakosti) emisijskih spektralnih
 črt**

$$I = k \times c$$

**Občutljivost in natančnost določitev zavisita
 od elementa, ki ga določujemo**

Marjan Veber

Atomska emisijska spektrometrija

- **Plamenska fotometrija**
  - **Atomska fluorescenca**
  - **Emisijska spektrometrija z
 visokotemperaturnimi izvori**
- Električni izvori (lok, iskra), plazemski izvori

**Metode emisijske spektrometrije omogočajo
 tako kvalitativno kot tudi kvantitativno analizo**

Marjan Veber

Atomska emisijska spektrometrija

PRIMER KVALITATIVNE ANALIZE

Element	Glavna emisijska črta, nm
Ag	328,1
Cu	324,8
Hg	253,7
K	344,7
Zn	334,5

Marjan Veber

Pomen temperature izvora

- **Izvor mora imeti konstantno temperaturo, ker le-ta bistveno vpliva na število vzbujenih atomov in/ali ionov**

Marjan Veber

$$\frac{N^*}{N^o} = \frac{g^*}{g^o} \cdot e^{\frac{-E_n}{kT}}$$

N^* ..... število atomov v vzbujenem stanju
 N^o ..... število atomov v osnovnem stanju
 E_n ..... energija vzbujenega stanja
 k ..... Boltzmanova konstanta
 T ..... temperatura izvora
 g^*, g^o ... statistični uteži osnovnega in vzbujenega stanja

Marjan Veber

Izvori v atomski emisijski spektrometriji

- **Plamen:**

Marjan Veber

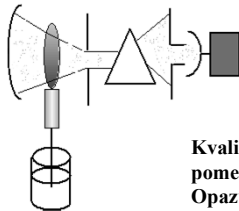

Shema plamenskega fotometra

Kvaliteta monokromatorja ni pomembna
Opazujemo majhno število zvrsti (atome, ki jih lahko vzbujamo v plamenu – alkalijske in zemljoalkalijske kovine)

Marjan Veber

Idealni izvor v emisijski spektrometriji

- 1. POPOLNA ATOMIZACIJA
- 2. MOŽNOST KONTROLE IONIZACIJE
- 3. DOVOLJ VELIKA ENERGIJA ZA VZBUJANJE
- 4. INERTNO OKOLJE
- 5. NIZKO OZADJE

Marjan Veber

Idealni izvor v emisijski spektrometriji(nadalj.)

- 6. MOŽNOST ATOMIZACIJE RAZTOPIN TRDNIH SNOVI, PLINOV
- 7. MOŽNOST MERITEV RAZTOPIN Z RAZLIČNIMI KONCENTRACIJAMI, RAZLIČNA TOPILA
- 8. MOŽNOST SIMULTANE VEČELEMENTNE ANALIZE

Marjan Veber

Idealni izvor v emisijski spektrometriji
(nadalj.)

- 9. PONOVLJIVI POGOJI ATOMIZACIJE IN VZBUJANJA
- 10. NATANČNI IN PRAVILNI REZULTATI
- 11. UGODNA CENA IN ENOSTAVNO VZDRŽEVANJE
- 12. ENOSTAVNOST UPORABE

Marjan Veber

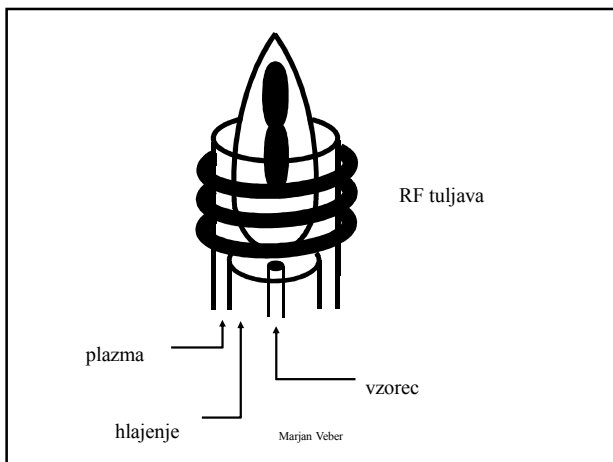

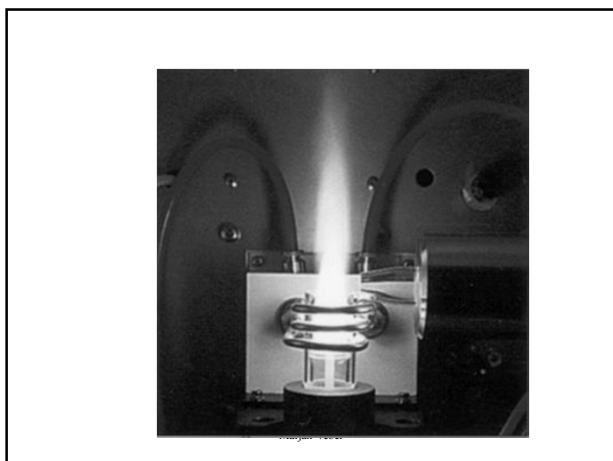

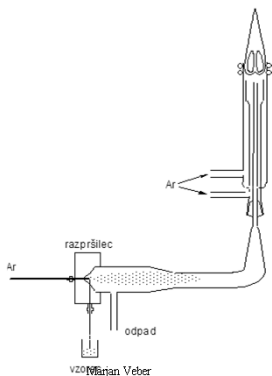

Induktivno sklopljena plazma

Značilnosti ICP izvora

- Visoke temperature
- Velika gostota elektronov
- inertno okolje
- odsotnost molekularnih zvrsti
- ni elektrod
- ni nevarnosti eksplozij
- plazma je optično "tanka"

Marjan Veber

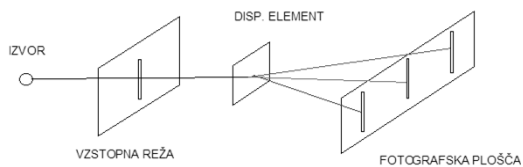

Shema aparature za emisjsko spektrofografijo

Marjan Veber

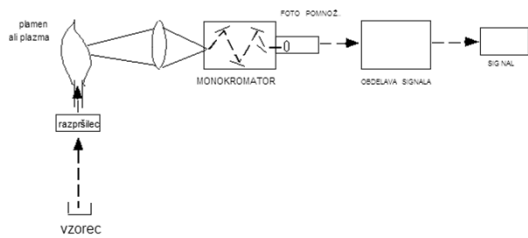

Shema aparature za AES

Marjan Veber

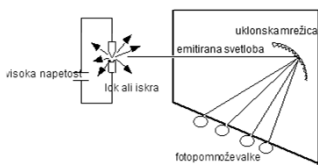

Shema emisijskega spektrometra

Marjan Veber

SPEKTRALNE MOTNJE V EMISIJSKI SPEKTROMetriJI

Plamenska emisija (filtri)

λ _{min}	K
403,1	404,4
403,3	404,7
403,4	

Rešitev: spektrometar z zmerno ločljivostjo

Marjan Veber

SPEKTRALNE MOTNJE V EMISIJSKI SPEKTROMETRIJI

- Ga   Mn
- 403,298   403,307

- Na   Mg
- 285,28   285,21
- Rešitev: visokoločljivi monokromator
(echelle!)

Marjan Veber

Atomska absorpcijska spektrometrija

- Metoda ki temelji na absorpciji svetlobe.
- Svetlobo absorbirajo atomi v osnovnem stanju
- Velja Beer-Lambert-ov zakon (podobna kvantitativna zveza kot pri mol. absorpcijski spektrometriji)

Marjan Veber

Absorpcijske črte v spektru sončne svetlobe

Marjan Veber

Atomska absorpcijska spektrometrija

Osnova metode:

- Pri vzbujanju v plamenu in v ostalih izvori ostaja večina atomov v osnovnem stanju. To velja tudi pri plazemskih izvori, kljub visokim temperaturam.
- Ker opazujemo atome v prostem stanju (ki prevladujejo), lahko pričakujemo večjo občutljivost

Marjan Veber

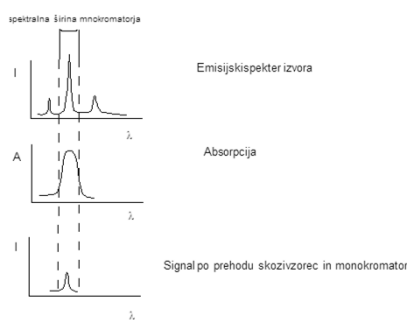

AAS: Princip metode

Marjan Veber

AAS značilnosti :

- Spektralno območje: 190-860 nm
- Izvor svetlobe: žarnica z votlo katodo, spektralne žarnice visokofrekvenčne brezelektrodne žarnice
- Generator atomov: plamen, grafitna cevna pečica
- Disperzijski element: uklonska mrežica
- Detektor: fotopomnoževalka

Marjan Veber

AAS: značilnosti (nadaljevanje):

- **Vzorci: raztopine (redko trdni vzorci, suspenzije)**
- **Koncentracijsko območje 0,05-200µg/ml**
- **Absolutna meja zaznavnosti: 10^{-13} g**

Marjan Veber

Atomska absorpcijska spektrometrija

- **Prednosti AAS:**
(Glede na emisijsko spektrometrijo)

- **Manj motenj**
- **Manjša temperaturna odvisnost**
- **Za večino elementov večja občutljivost in boljša natančnost**

Marjan Veber

Izvori v atomski absorpcijski spektrometriji:

- **Žarnica z votlo katodo**
- **Brezelektrodna visokofrekvenčna žarnica**

Marjan Veber

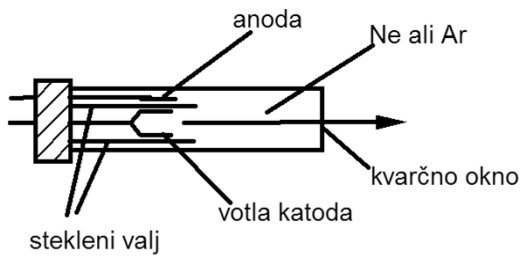

Žarnica z votlo katodo

Marjan Veber

Princip delovanja žarnice z votlo katodo:

- Žarnica je napolnjena z žlahtnim plinom (Ar ali Ne)
- Pri velikih napetostih med elektrodama plin ionizira in ioni, ki padajo na katodo izbijajo atome kovine. Zaradi trkov z ioni plina se kovinski atomi vzbujajo. Posledica je emisija karakteristične svetlobe
- Žarnica z votlo katodo emitira spektralne črte, ki so značilne za katodni element.

Marjan Veber

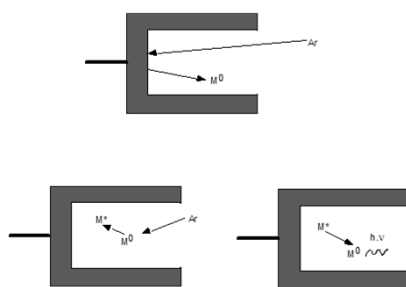

Princip delovanja žarnice z votlo katodo:

Marjan Veber

Brezelektrodne visokofrekvenčne žarnice

- Sol, ki jo sestavlja izbrana kovina je zataljena v kvarčni cevki skupaj z inertnim plinom
- RF polje vzbuja plin, ki povzroča ionizacijo in vzbujanje elementa v ampuli
- Intenziteta tovrstnih izvorov je 10-100 krat večja od
- Kot pri HCL, vendar je stabilnost slabša

Marjan Veber

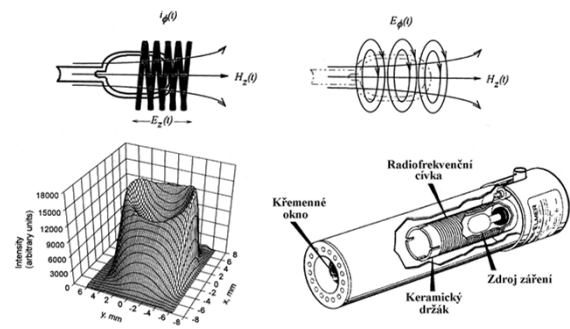

Brezelektrodna žarnica

Za elemente z resonančnimi črtami pod 220 nm: As, Se, Te, Pb ...

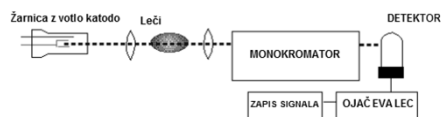

Shema aparature za AAS

Marjan Veber

Dvožarkovni sistemi

- S Chopperjem omogočimo modulacijo signala
- Pri dvožarkovnih sistemih žarek razdelimo na dva dela, od katerih enega vodimo mimo izvora atomov
- Tako zmanjšamo šum zaradi nestabilnosti izvora

Marjan Veber

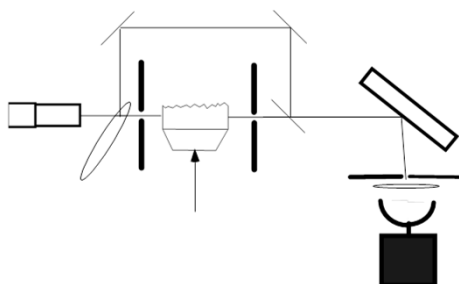

AAS: Dvožarkovni sistem

Marjan Veber

AAS: Atomizacija

- **Naloga:**
- **Analit pretvorimo v atomarno stanje (prosti atomi)**
- **2 možnosti:**
- **ATOMIZACIJA V PLAMENU (tekočine, plini)**
- **ATOMIZACIJA V GRAFITNI CEVNI PEČICI - ELEKTROTHERMIČNA ATOMIZACIJA (tekočine in trdni vzorci)**

Marjan Veber

Atomizacija v plamenu:

- Gorilnik ima dolgo ozko glavo (laminarni plamen), ki podaljša svetlobno pot
- Vzorec uvajamo v gorilnik z razprševanjem (razpršilnik ustvarja aerosol)

Pred vnosom v plamen, aerosol uvajamo v razpršilno komoro, kjer se pomeša z oksidantom in gorilnim plinom. V razpršilni komori zadržimo večje kapljice.

Marjan Veber

Atomizacija v plamenu

- Običajni gorilni plin je acetylen
- Kot oksidant lahko uporabimo zrak ali N_2O , s katerim dobimo plamen z višjo temperaturo.

- C_2H_2 /zrak   2100-2400 ° C
- C_2H_2/N_2O 2600-2800 ° C

- Plamen N_2O/C_2H_2 je manj stabilen

Marjan Veber

AAS: Lastnosti nekaterih plinskih mešanic

Mešanica	Hitrost gorenja (cm/s)	Temperatura(°C)
butan-zrak	82,1	1935
vodik-zrak	440	2045
vodik-kisik	3680	2660
acetylen-zrak	160	2125
acetylen-kisik	2480	3100
acetylen- N_2O	180	2955

Marjan Veber

Atomizacija v plamenu:

Dinamična atomizacija

- Vzorec kontinuirno uvajamo v plamen, zato potrebujemo volumne večje od 1 ml. Vzorec mora biti raztopljen
- Zaradi majhne učinkovitosti vnosa in razredčevanja vzorca v plamenu je občutljivost plamenske AAS manjša.

Marjan Veber

AAS- NESPECIFIČNE (FIZIKALNE) MOTNJE

- viskoznost
- površinska napetost
- gostota
- vpliv topila na temperaturo izvora
- vpliv topila na hitrost desolvacije

Marjan Veber

AAS- SPECIFIČNE (KEMIJSKE) MOTNJE

- Primeri:
  - Vpliv fosfata pri določevanju Ca
  - Vplivi anionov pri atomizaciji Al (tvorba oksidov!)
- Rešitev: kemijska modifikacija

Marjan Veber

SPEKTRALNE MOTNJE AAS

- b) ABSORPCIJA:
- SPECIFIČNOST IZVORA
- ŠIRINA SPEKTRALNE ČRTE ~0,0001 nM
- Na Mg
- 285,28 285,21
- Problemi:
- Nečistoče v katodnem materialu

Marjan Veber

SPEKTRALNE MOTNJE V AAS

- Nečistoče v katodnem materialu
- Večelementne žarnice
- Emisija ozadja (zanemarljiva – modulacija!)
- Nespecifična absorpcija:
- Molekularna absorpcija
- Sipanje
- Absorpcija plamena ($\lambda < 220$ nm)

Marjan Veber

Neplamenska / elektrotermična atomizacija

- Vzorec vnesemo v grafitno cevko, ki jo s pomočjo električnega toka programirano segrevamo.
- Čas zadrževanja atomov analita v absorpcijskem prostoru je daljši, zato ima ta tehnika ugodnejše meje zaznavnosti.
- Analiziramo lahko tudi trdne vzorce.

Marjan Veber

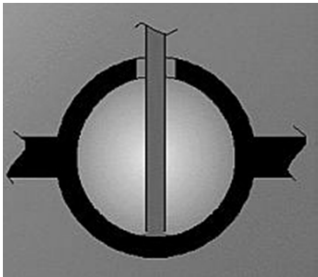

ETAAS

Marjan Veber

Neplamenska / elektrotermična atomizacija

Ar uporabimo kot zaščitni plin
 Z njim odstranimo presežni material med sežigom in po atomizaciji, preprečimo oksidacijo grafita ter preprečimo reakcijo med ogljikom in dušikom (nastanek cianogena).

Marjan Veber

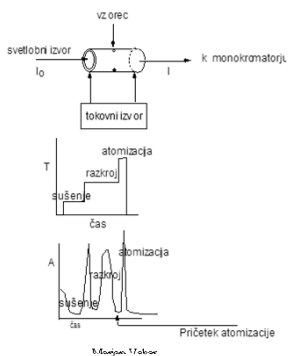

NEPLAMENSKA / ELEKTROTHERMIČNA ATOMIZACIJA

Marjan Veber

Stopnje pri elektrotermični atomizaciji

- **Sušenje**
Uporabimo temperaturo pri kateri odstranimo topilo (50-200 st)
- **Razkroj**
Pri nekoliko višji temperaturi odstranimo osnovo vzorca – matriks
- **Atomizacija**
S hitrim segrevanjem (2000-3000 °C v 1 s) generiramo atome. V tej stopnji merimo signal.

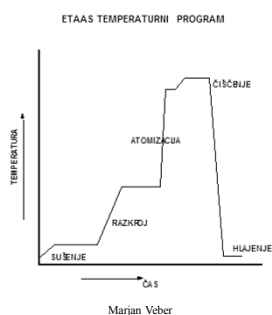

ETAAS: Temperaturni program

MOTNJE v ETAAS:

- **FIZIKALNE**
- **KEMIJSKE**
- **NASTANEK STABILNIH SPOJIN (KARBIDI, OKSIDI)**
- **NASTANEK HLAJNIH SPOJIN**

Marjan Veber

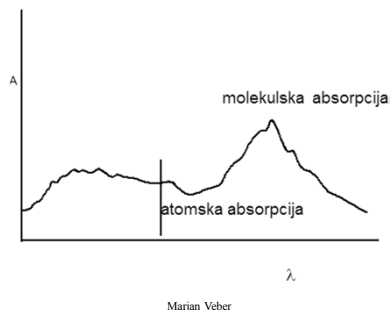

ETAAS: KOREKCIJA OZADJA

AAS: korekcija ozadja

Z modulacijo signala (Chopper) kontroliramo vpliv izvora (plamen grafitna cevka)

Ne moremo odstraniti vplivov ozadja, ki povzročajo nespecifično absorpcijo ali emisijo.

Za korekcijo the vplivov uporabimo devterijski korektor ali korektor, ki deluje na osnovi Zeemanovega efekta.

Marjan Veber

AAS: korekcija ozadja

Osnove korekcije:

Predpostavki:

- Atomske črte so zelo ozke
- Ozadje povzročajo molekularne zvrsti z zelo širokimi absorpcijskimi spektri

Marjan Veber

Korekcija z D₂ žarnico

- Uporabimo kontinuirni izvor
- Svetloba iz obeh AA izvorov (HCl in D₂ žarnica) izmenično prehaja skozi izvor atomov

Marjan Veber

D₂ korekcija

- Ker je spektralna širina monokromatorja bistveno večja od širine atomske črte, je širina žarka iz D₂ izvora bistveno večja glede na elementno spektralno črto
- Pri vključeni HCl merimo absorpcijo elementa in ozadja pri majhni spektralni širini
- Pri vključeni D₂ žarnici merimo v širšem pasu. Ker je v tem primeru absorpcija zaradi elementa zanemarljiva, merimo praktično le ozadje.

Marjan Veber

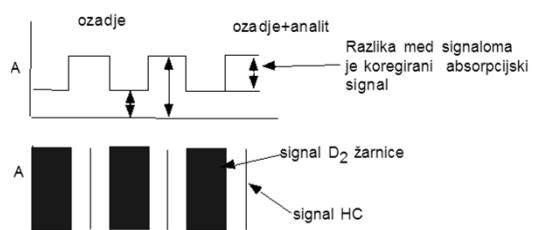

D₂ korekcija

Marjan Veber

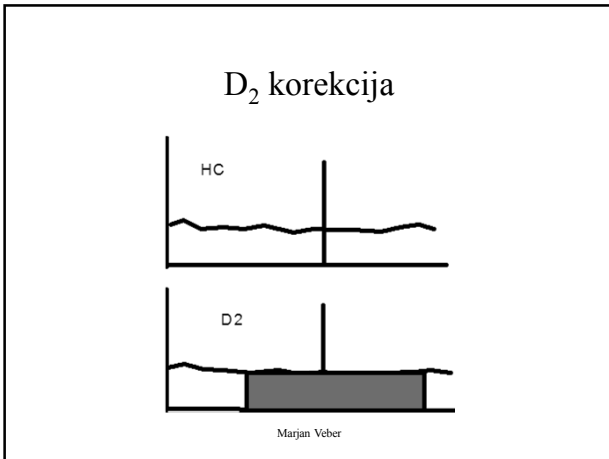

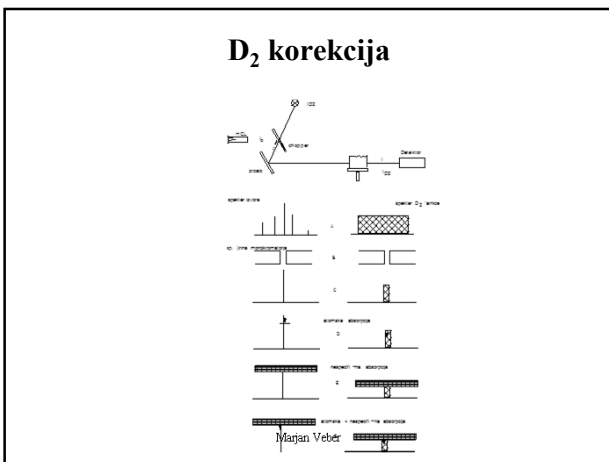

ETAAS modifikatorji

- Modifikacija osnove vzorca, matriksa

$$\begin{array}{ccccccc}
 \text{NaCl} & + & \text{NH}_4\text{NO}_3 & \rightleftharpoons & \text{NaNO}_3 & + & \text{NH}_4\text{Cl} \\
 1400^\circ\text{C} & & 210^\circ\text{C} & & 380^\circ\text{C} & & 330^\circ\text{C}
 \end{array}$$

- Stabilizacija analita
- $\text{CdCl}_2 + (\text{NH}_4)_3\text{PO}_4 \rightleftharpoons \text{NH}_4\text{Cl} + \text{Cd}(\text{PO}_4)_3$

Marjan Veber

Določevanje Al v podtalnici (uporaba modifikatorja)

Ref. Vrednost Mg(NO ₃) ₂	Brez. modifikatorja		Dodatek	
	C(mg/l)	RSD, %	C (mg/l)	RSD, %
10,1	5,5	11,8	9,8	2,1
13,3	9,6	6,2	14,0	1,6
34,5	29,5	5,4	35,2	0,7
68	59	2,8	67	0,9

Marjan Veber

Praktični vidiki AA meritve

- **AAS je dobro znana tehnika**
- **Na voljo so nam ustrezni standardni postopki**

- **Sodobni instrumenti omogočajo računalniško kontrolo parametrov**

Marjan Veber

Primer : Določevanje Mn, plamen

λ nm	Rel. šum	Občutlj.	Linearnost
• 279,5	1,0	0,052	2,0
• 279,8	0,77	0,067	3,0
• 280,1	0,88	0,11	5

Ostali pogoji: Plamen zrak/acetilen, moder
Spektralna širina : 0,2 nm

Dodatek 0,2% CaCl₂ preprečuje vplive Si.

Marjan Veber

Primer: Določevanje Mn, ETAAS

- Matriks :   voda
- λ :   279,5 nm
- Spektralna širina: 0,2 nm

Temperaturni program

- Sušenje:
- Sežig: 1100 °C
- T atomizacije: 2700 °C
- Občutljivost: 4 pg/0,0044A
- Linearno območje: 200 pg

Marjan Veber

Praktični vidiki AA meritve

Za vsak element moramo upoštevati naslednje:

Valovna dolžina

Širina reže (spektralna širina monokromatorja)

Koncentracijsko območje (omejena linearnost)

Marjan Veber
